

JAHON VA O'ZBEK POSTMODERN ADABIYOTIDA OT OBRAZINING YANGILANISHI

Mansurova Shoxista Ismoilovna

Dotsent Toshkent Davlat Transport Universiteti

Email: diera.ishankulova@yandex.ru

Annotatsiya *Mazkur maqolada jahon va o'zbek postmodern adabiyotida ot obrazining poetik-falsafiy transformatsiyasi tizimli tahlil qilinadi. An'anaviy epik tafakkurda qahramonlik, kuch, sadoqat va erkinlik timsoli bo'lgan ot obrazi postmodern adabiyotda ironik, fragmentar, ramziy hamda dekonstruktiv mazmun kasb etgani ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot davomida mifopoetik obrazning yangilanishi, intertekstual aloqa, tarixiy xotira va identitet masalalari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *postmodernizm, obraz transformatsiyasi, ot obrazi, mif, ramz, dekonstruksiya, intertekstua*

Abstract *This article provides a systematic analysis of the poetic and philosophical transformation of the horse image in world and Uzbek postmodern literature. While in traditional epic thinking the horse symbolizes heroism, strength, loyalty, and freedom, in postmodern literature this image acquires ironic, fragmented, symbolic, and deconstructive meanings, which are examined on a scholarly basis. The study focuses on the renewal of the mythopoetic image, intertextual connections, and issues of historical memory and identity.*

Keywords: *postmodernism, image transformation, horse image, myth, symbol, deconstruction, intertextuality.*

Аннотация : *В данной статье проводится системный анализ поэтико-философской трансформации образа коня в мировой и узбекской постмодернистской литературе. Если в традиционном эпическом мышлении образ коня символизировал героизм, силу, верность и свободу, то в постмодернистской литературе он приобретает ироническое, фрагментарное, символическое и деконструктивное содержание, что*

обосновано с научной точки зрения. В ходе исследования анализируются процессы обновления мифопоэтического образа, интертекстуальные связи, а также проблемы исторической памяти и идентичности.

Ключевые слова: постмодернизм, трансформация образа, образ коня, миф, символ, деконструкция, интертекстуальность.

Kirish; Ot obrazi jahon adabiy tafakkurida eng qadimiy va barqaror ramzlardan biri hisoblanadi. U mifologik tafakkurdan boshlab epik, romantik va realistik adabiyotgacha bo'lgan jarayonda markaziy poetik funksiyani bajargan. Qahramon va ot o'rtasidagi uyg'unlik qadim miflarda kosmik tartib, xalq eposida milliy qudrat, mumtoz adabiyotda esa ideal inson timsoli bilan uzviy bog'langan. Biroq XX asr ikkinchi yarmida shakllangan postmodern adabiyot mazkur barqaror estetik modellarga shubha bilan yondashib, ularni qayta talqin qilishni maqsad qildi. Natijada ot obrazi ham an'anaviy qahramonlik yukidan xalos bo'lib, yangi badiiy vazifaga ega bo'ldi. Mazkur maqolaning maqsadi — jahon va o'zbek postmodern adabiyotida ot obrazining yangilanish jarayonini qiyosiy-tipologik tahlil asosida ochib berishd

Ot obrazining mifologik va an'anaviy adabiyotdagi funksiyasi Mifologik tafakkurda ot kosmik kuch, ilohiy harakat va vaqt timsolidir. Qadimgi yunon mifologiyasidagi Pegas, Sharq miflaridagi tulporlar, turkiy xalqlarda qanotli otlar bu fikrni tasdiqlaydi. Ushbu obrazlar inson va ilohiy olam o'rtasidagi vositachi vazifasini bajargan. O'zbek xalq og'zaki ijodida, xususan, *Alpomish*, *Go'ro'g'li* dostonlarida ot qahramonning ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat jismoniy kuch, balki ma'naviy sadoqat timsolidir. Mumtoz adabiyotda esa ot obrazining ramziy qatlamlari yanada chuqurlashib, tasavvufiy ma'nolar bilan boyidi.

Postmodern estetik tafakkur va obrazlar dekonstruksiyasi Postmodernizm san'at va adabiyotda barqaror ma'no, yakdil haqiqat va yuksak ideallarning inkori sifatida maydonga chiqdi. J. Derrida dekonstruksiya nazariyasida matndagi "markaz" tushunchasining yo'qligini asoslaydi. Shu nuqtayi nazardan, postmodern

adabiyotda har qanday ramz, jumladan, ot obrazi ham mutlaq ma'nodan mahrum etiladi. Postmodern matnda obrazlar ko'pincha parodiya, pastish, sitata va intertekstual ishoralar orqali namoyon bo'ladi. Natijada ot obrazi epik kuch emas, balki yo'qotilgan ma'no, tarixiy xotira yoki simulyakr sifatida talqin qilinadi.

Jahon postmodern adabiyotida ot obrazining yangicha talqini

Jahon postmodern adabiyotida ot obrazi ko'pincha tarixiy va mifologik kontekstda emas, balki matn ichidagi belgilar tizimi sifatida mavjud. X. L. Borxes asarlarida ot — xotira va matnlararo ishoraning belgisi bo'lib, real mavjudlikdan ko'ra g'oyaviy tushuncha sifatida namoyon bo'ladi. Umberto Eko ijodida tarixiy obrazlar, jumladan, ot timsollari o'rta asr miflarining ironik rekonstruksiya sifatida talqin qilinadi. Bu yerda ot qahramonni yuksaltirmaydi, aksincha, tarixiy haqiqatning nisbiyligini ko'rsatadi. Troya oti obrazi esa postmodern adabiyotda yashirin manipulyatsiya, aldov va simulyatsiya ramziga aylangan. Bu holat axborot jamiyati va virtual reallik tushunchalari bilan uyg'unlashadi.

O'zbek postmodern adabiyotida ot obrazining poetik yangilanishi

O'zbek postmodern adabiyotida ot obrazi milliy mif va tarix bilan uzviy aloqada qayta talqin qilinadi. An'anaviy dostonlarda markaziy bo'lgan tulpor obrazi zamonaviy asarlarda ko'pincha xotira, yo'qotish yoki sukut holatida tasvirlanadi. Ba'zi asarlarda ot faqat tilga olinadi, ammo harakat qilmaydi. Bu holat milliy qahramonlik mifining inqirozi, zamonaviy insonning tarixiy ildizlardan uzilishi bilan izohlanadi. Postmodern o'zbek adabiyotida ot obrazi orqali mualliflar milliy o'zlik, tarix va zamon o'rtasidagi ziddiyatni ifodalaydilar. Ot endi qahramonni manzilga eltuvchi vosita emas, balki o'tmish va bugun o'rtasidagi bo'shliq belgisi sifatida namoyon bo'ladi.

Ot obrazining ramziy va falsafiy funksiyalari; Postmodern adabiyotda ot obrazi quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi:

- **Intertekstual ramz** – mumtoz va folklor manbalariga ishora;
- **Ironik obraz** – qahramonlik ideallarining parodiyasi;

• **Dekonstruktiv belgi** – barqaror ma'nolarning buzilishi;

• **Xotira timsoli** – yo'qotilgan tarix va identitet belgisi.

Mazkur funksiyalar ot obrazining yangi poetik tabiatini belgilaydi.

Xulosa Tadqiqot natijalariga ko'ra, jahon va o'zbek postmodern adabiyotida ot obrazi tubdan yangilanib, an'anaviy epik va mifologik mazmundan voz kechgan. U endilikda kuch va sadoqat timsoli emas, balki ironik, ramziy va falsafiy belgi sifatida namoyon bo'ladi.

Ot obrazining bunday transformatsiyasi postmodern adabiyotning umumiy estetik tendensiyasi — tarixiy miflarni qayta kodlash, barqaror ma'nolarni inkor etish va ko'p qatlamli talqin yaratish bilan chambarchas bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Борхес Х. Л. **Избранные произведения.** – Москва: Прогресс, 1992.
2. Бодрийяр Ж. **Симулякры и симуляция.** – Москва: Постум, 2000.
3. Деррида Ж. **О грамматологии.** – Москва: Ad Marginem, 2000.
4. Эко У. **Имя розы.** – Москва: АСТ, 2011.
5. Ибрагимов Н. **Hozirgi o'zbek adabiyoti va postmodernizm.** – Toshkent: Fan, 2015.
6. Қўчқорова М. **Adabiy obraz va ramz poetikasi.** – Toshkent: Akademnashr, 2018.
7. Lotman Yu. **Struktura xudojestvennogo teksta.** – Москва: Iskusstvo, 1970.
8. Мирзаев Т. **O'zbek xalq eposi poetikasi.** – Toshkent: Fan, 2008.
9. Xasanov B. **Postmodern adabiyot nazariyasi.** – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.